

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Ikovic

Ratko Mladić, Ante Gotovina in Radovan Karadžić:

narodni heroji in vojni zločinci

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Ikovic

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Ratko Mladić, Ante Gotovina in Radovan Karadžić:

narodni heroji in vojni zločinci

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Iskrena hvala svojemu mentorju, doc. dr. Iztoku Prezlju, za sprejeto mentorstvo in konstruktivno kritiko, ki mi je bila v veliko pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Rada bi izrazila hvaležnost in spoštovanje svojima staršema, Franciju in Tanji, ki sta mi omogočila študij, ter mi z vso ljubeznijo in potrpljenjem stala ob strani v vseh lepih in slabih trenutkih. Zavedam se, da brez vaju sedaj ne bi pisala diplomskega dela. Najlepša hvala za vsak spodbuden glas. Velika hvala tudi fantu Alešu, za vso podporo, takšno in drugačno, ter vedno strokovno podkovane nasvete pri študiju in izdelavi naloge. Hvaležna sem ti za neizmerno zaupanje, trud in potrpljenje. Brez tebe bi bilo veliko težje.

Posebna zahvala gre tudi intervjuvancu, Z. I., za čas in osebno izpoved dogodkov, čeprav je to privedlo na dan veliko bolečih spominov.

Zahvalila bi se tudi vsem, ki tukaj niste posebej omenjeni, vendar ste mi v času študija in pisanja diplomskega dela pomagali in stali ob strani. Hvala za lepe čase, ki smo jih preživeli skupaj.

Hvala vsem in vsakemu posebej!

Ratko Mladić, Ante Gotovina in Radovan Karadžić: narodni heroji in vojni zločinci

Razpad Jugoslavije leta 1991 in težnje držav po osamosvajanju so prinesle krvave boje na etnično razpršenih tleh. Novoustanovljene umetne meje niso bile pravično postavljene za vse ljudi. V boju za nacionalno entiteto in neodvisnost so določeni posamezniki začeli kršiti načela mednarodnega humanitarnega prava o pravilih vojskovanja. Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo je takšne zločine začelo obsojati in iskati krivce, ki bodo nosili odgovornost za najhujše pokole po koncu II. svetovne vojne na Balkanu. Po drugi strani so lokalni patrioti začeli javno izražati svoja mnenja, ki niso v skladu s sodbami sodišča. Ratka Mladića, Radovana Karadžića in Anteja Gotovino, domnevne vojne zločince, so začeli povzdigovati v narodne heroje. Najodmevnejši masaker v 20. stoletju, ki ga ljudje pomnijo na evropskih tleh in predstavlja Muslimanom dan žalovanja, Srbom pa dan zmage, je genocid v Srebrenici. Tako je imela BiH »prvo« krizno žarišče na vzhodni strani. Nedolgo zatem, je v operaciji Nevihta, postala odprti ogenj tudi zahodna stran BiH. Omenjeni operaciji sta razdelili ljudi na dva nasprotujoča si pola – vojni zločinci in narodni heroji. Pravno-formalno so haaški obtoženci v teh navzkrižnih ognjih postali vojni zločinci, a jih ljudska perspektiva dojema kot narodne heroje. Paradoks se pojavi ob ugotovitvi, da jih je eno dejanje hkrati povzdignilo v narodne heroje in obtožilo za vojne zločince.

Ključne besede: vojni zločinci, narodni heroji, Srebrenica, operacija Nevihta, haaško pravo.

Ratko Mladić, Ante Gotovina and Radovan Karadžić: the war criminals and national heroes

The separation and independence of the former Yugoslav republics in 1991 caused bloody battles on multi-ethnic and restless grounds. Newly created artificial borders were unfair towards local people who lived there. In order to pursue independence and national interests some individuals broke basic humanitarian law principles of rules of warfare. Those actions led to the worst massacres since the World War II in Balkan and would sooner or later be judged by the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. On the other hand local patriots would recognize Ratko Mladić, Radovan Karadžić and Ante Gotovina as national heroes. The most infamous massacre of 20th century in Europe was and still is Srebrenica which means the day of horror for Muslims. Faith as is seems not to be without a sense of irony, as Serbs would proclaim that same day as their day of greatest victory. Those acts of war would cause open fire in eastern Bosnia and Herzegovina. However, the operation Storm in western Bosnia and Herzegovina would divide people into two distinguished polls – war criminals and national heroes. Verdicts of war crimes were found guilty by the ICTY while local people would praise them as national heroes. Same actions paradoxically make them war criminals as well as national heroes.

Key words: war criminals, national heroes, Srebrenica, operation Storm, Haag law.

KAZALO

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJEV PROUČEVANJA	9
2.2 HIPOTEZE	10
2.3 METODOLOGIJA	10
2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	10
2.4.1 VOJNI ZLOČINI IN VOJNI ZLOČINCI.....	10
2.4.2 GENOCID.....	12
2.4.3 NARODNI HEROJ IN VOJNI HEROJ.....	14
3 IDENTIFIKACIJA DOMNEVNIH VOJNIH ZLOČINCEV	15
3.1 RADOVAN KARADŽIĆ	15
3.2 RATKO MLADIĆ	15
3.3 ANTE GOTOVINA	15
4 ELEMENTI V PRID HEROJSTVU	16
4.1 RADOVAN KARADŽIĆ IN RATKO MLADIĆ	16
4.2 ANTE GOTOVINA	23
5 ELEMENTI V PRID ZLOČINSTVU	27
5.1 RADOVAN KARADŽIĆ IN RATKO MLADIĆ	27
5.2 ANTE GOTOVINA	29
6 MEDNARODNO-PRAVNI VIDIK	30
6.1 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO (MKSJ)	30
6.2 (NE)USPEŠNOST SODB MEDNARODNEGA KAZENSKEGA SODIŠČA ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO (MKSJ)	30
6.2.1 OVREDNOTENJE NAČEL	33
7 SKLEP	36
8 LITERATURA	39
9 PRILOGE	44
PRILOGA A: OBRAZEC INTERVJUJA Z Z. I.	44

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Strinjanje z izročitvijo Ratka Mladića MKSJ in krivda za zločine med srbskim prebivalstvom	17
Tabela 4.2: Menite, da je Radovan Karadžić narodni heroj?	18
Tabela 4.3: Ali je aretacija generala Gotovine za vas dobra ali slaba novica?	25

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Strinjanje z izročitvijo Ratka Mladića MKSJ in krivda za zločine med srbskim prebivalstvom	18
Graf 4.2: Menite, da je Radovan Karadžić narodni heroj?	19
Graf 4.3: Ali je aretacija generala Gotovine za vas dobra ali slaba novica?	26
Graf 6.1: Vloga MKSJ v posamezni regiji	35

SEZNAM KRATIC

BiH Bosna in Hercegovina (*Bosna i Hercegovina*)

HSP Hrvaška stranka prava (*Hrvatska stranka prava*)

HV Hrvaška vojska (*Hrvatska vojska*)

HVO Hrvaški obrambni svet (*Hrvatsko vijeće obrane*)

JNA Jugoslovanska ljudska armada (*Jugoslovenska narodna armija*)

MKS Mednarodno kazensko sodišče

MKSJ Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo

NATO North Atlantic Treaty Organisation

ICTY International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

SDS Srbska demokratska stranka (*Srpska demokratska stranka*)

SFRJ Socialistična federativna republika Jugoslavija

VRS Vojska Republike Srbske (*Vojska Republike Srpske*)

ZN Združeni narodi (*United Nations*)

ZNG Zbor narodne garde (*Zbor narodne garde*)

1 UVOD

Hrabrost, pogum, ponos in dostojanstvo ali gnev, neizprosnost, nemilost in skrita nemoč? Vojni zločinci ali narodni heroji? Krivi prelivanja človeške krvi ali nedolžni, ker so branili svojo existenco? To so vprašanja, ki si jih človeštvo zastavlja že od začetka prvih bojev. Obenem so to tudi vprašanja na katera se bom trudila odgovoriti skozi celotno diplomsko delo. Ali so bili narodni heroji? Da. Ali so bili vojni zločinci? Da.

Vojna je najbolj okrutno človeško dejanje, ki ga lahko človek stori sočloveku. Kadar vojna poteka znotraj nacionalnega ozemlja med narodi, ki so živeli skupaj v »sožitju«, v skupni državi toliko let, dobi pojem vojne povsem nove razsežnosti. Takšne razsežnosti so se dogajale na območju nekdanje Jugoslavije. Vojna ene države, med različnimi narodi in verami, državljanska vojna.

Človeška zgodovina je prepojena s krvjo. Razpad Jugoslavije, ki je sledil epidemiji grozodejstev I. in II. svetovne vojne, je bil neizbežen. Po prvih osamosvojitvenih težnjah nekaterih republik (Slovenija in Hrvaška), je bilo samo vprašanje časa, kdaj bodo svoje interese predstavile tudi druge republike nekdanje SFRJ. Bosna in Hercegovina je bila naslednja. Pri osamosvajanju BiH se je pojavil nov problem, saj je bila BiH mešanica različnih ver in etnij, kar je kmalu postalo kot mešanje olja in vode – nerealno. (Pod)zavestno se je vedelo, da v primeru samostojne Bosne in Hercegovine, neavtohtono prebivalstvo nikoli ne bo postalo narodna manjšina.

Krvavi spopadi potekajo že od obstoja človeka. V vojni ni zmagovalcev in poražencev. Vsi so poraženci. Kljub temu mednarodna skupnost in svet potrebujeta odgovornega za vzroke in krivca za posledice. Cilj moje diplomske naloge je ovrednotiti mnenje mednarodne skupnosti o vojnih zločincih na eni, kot tudi pojasniti perspektivo naroda o narodnih herojih na drugi strani. Različne poglede bom predstavila na treh glavnih haaških obtožencih: Ratku Mladiću, Radovanu Karadžiću in Anteju Gotovini. Bili so in so še vedno ljudje naroda, vendar so hkrati postali tudi vojni zločinci. Ironija je, da so v istem dejanju za ljudi, ki so jih vodili, bodisi politično bodisi vojaško, postali heroji in hkrati za svet postali vojni zločinci.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJEV PROUČEVANJA

Vprašanje, ali so Ante Gotovina, Ratko Mladić in Radovan Karadžić vojni zločinci ali narodni heroji, verjetno ne bo nikoli rešeno v očeh vseh ljudi enoglasno. Moj glavni cilj se je približati tej dilemi in na podlagi dejstev lažje presoditi in odgovoriti na vprašanja: ali so bili omenjeni ljudje vojni zločinci ali narodni heroji ali morda hkrati vojni zločinci in narodni heroji. Zaradi želje po predstavitvi dejanskega stanja in vživljanja v vlogo ljudi, ki so živeli toliko let v skupni državi in nato preživeli najhujše državljske pokole, kar jih pomni zgodovina po koncu II. svetovni vojne v jugovzhodni Evropi, sem si problem zastavila kontradiktorno. V diplomski nalogi si želim preučiti naslednje cilje:

- kratko predstaviti identifikacijo domnevnih vojnih zločincev in jih na takšen način predstaviti bodisi kot politične bodisi kot vojaške ljudi. Skrčeno bom predstavila njihovo karierno pot in vlogo med pokoli v času osamosvajanja držav izpod nadzora Jugoslavije;
- podrobno analizirati elemente herojstva in zločinstva na konkretnih primerih ter primerjati rezultate posameznih ločenih primerov; na takšen način bom skušala ugotoviti ali so morda v enem dejanju istočasno postali vojni zločinci in narodni heroji;
- kratko analizirati uspešnost oziroma neuspešnost sodb Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo na podlagi štirinajstih načel, ki jih je podala organizacija Amnesty International, za učinkovito izvajanje univerzalne pristojnosti. Za vsako načelo posebej bom razložila ali je bilo za domnevne vojne zločince uspešno izvedeno s strani sodišča in mednarodnih akterjev ali morda niso zadostili kriterijem. Na koncu bom podala tudi celovito analizo produktivnosti sodišča;
- prikazati pogled osebe Z. I., ki je v času bojev v Srebrenici živel v Tuzli, in predstaviti osebno izpoved osebe, ki je preživela vojno. Zavedam se, da bi lahko izpoved ene strani prinesla asimetričnost k moji nalogi, zato intervju vključujem le v omejenem obsegu.

2.2 HIPOTEZE

Glede na predmet proučevanja sem se odločila, da si zastavim eno hipotezo, ki jo bom v sklepu ovrednotila in glede na predstavljena dejstva podala nanjo tudi odgovor.

Hipoteza: Interakcija (meja) med statusom vojnega zločinca in narodnega heroja je zelo tanka. Domnevni vojni zločinci so v istem dejanju postali tudi narodni heroji. Temeljna razlika pojmovanja je le pogled strani, ki podaja dejstva.

2.3 METODOLOGIJA

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabljala različne metode proučevanja glede na posamezen spekter vsebine. Prevladujoča metoda bo študija posameznih treh primerov, saj to predstavlja jedro diplomske naloge. Dejstva, pridobljena z omenjeno metodo, bom nato nadgradila z metodo analize vsebine in metodo analize primarnih virov. Status posameznega vojnega zločinca oziroma narodnega heroja bom pridobila s pomočjo analize primarnih in sekundarnih virov. Podrobno bom predstavila haaške obtožnice zoper domnevne vojne zločince, pri čemer mi bo v veliko pomoč prav metoda analize primarnih virov. Etnične, verske in ozemeljske težnje pred izbruhom vojne in začetkom uradnih pokolov na območju nekdanje Jugoslavije, bom podala glede na metodo analize vsebine. Uporabljala bom tudi metodo analize sekundarnih virov, ker so določeni podatki zaradi njihove narave težje dostopni. Na koncu bom uporabila še primerjalno metodo, ki mi bo omogočila celovit pogled na dejansko stanje, s pomočjo katere bom dobila odgovore na zastavljeno vprašanje, ki ga bom skozi celotno nalogo reševala in nanj postopoma odgovarjala.

2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.4.1 VOJNI ZLOČINI IN VOJNI ZLOČINCI

Celostno definicijo vojnega zločina je težko podati, kajti izraz v mednarodni skupnosti nima enotnega pomena. Prvič se je o vojnih zločincih pričelo govoriti v preambuli haaške konvencije iz leta 1907. Nato so ga statutodajalci zgolj prepisovali. Zaradi izbrane teme se bom osredotočila na definicijo vojnega zločina podano s strani MKSJ. MKSJ je pristojno za štiri sklope kaznivih dejanj označenih kot vojna hudodelstva. Prvi sklop predstavljajo hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949. V Statutu MKSJ so hude kršitve storjene zoper osebe ali lastnino opredeljene v 2. členu kot:

- (a) *naklepno pobijanje;*
- (b) *mučenje ali nečloveško ravnanje, vključno z biološkimi poskusi;*
- (c) *naklepno povzročanje velikega trpljenja ali hudih telesnih poškodb ali okvar zdravja;*
- (d) *obsežno uničevanje in prilaščanje premoženja, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo in je izvršeno protipravno in samovoljno;*
- (e) *prisiljevanje vojnih ujetnikov ali civilistov, da služijo v sovražnih silah;*
- (f) *naklepno kratenje pravice do poštenega in pravičnega sojenja vojnim ujetnikom ali civilistom;*
- (g) *protipravna deportacija ali premestitev ali protipraven odvzem prostosti civilistom;*
- (h) *jemanje civilistov za talce (ICTY 2009, 2. čl.).*

Te zagotavljajo mednarodno pravno varstvo štirih kategorij zaščitene osebe, in sicer ranjenci in bolniki oboroženih sil v vojni; ranjenci, bolniki in brodolomci oboroženih sil na morju; vojni ujetniki in civilisti (Bavcon in drugi 2003, 82). Drugi pomemben del mednarodnega humanitarnega prava, je tako imenovano haško pravo oziroma kršitve zakonov in običajev v vojni. Kršitve vključujejo, vendar niso omejene samo na:

- (i) *uporabo strupenega orožja ali drugih vrst orožja, katerega namen je prizadejati nepotrebno trpljenje;*
- (j) *samovoljno uničenje mest, naselij, vasi ali pustošenje, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo;*
- (k) *napad ali bombardiranje nezaščitene mest, vasi, bivališč ali zgradb s kakršnimi koli sredstvi;*
- (l) *prilastitev, uničenje ali naklepno povzročanje škode institucijam, ki so posvečene religiji, dobrotnim namenom in izobraževanju, umetnosti in znanosti, zgodovinskim spomenikom in delom umetniške in znanstvene vrednosti;*
- (m) *plenjenje javne ali zasebne lastnine (ICTY 2009, 3. čl.).*

Ta del izvira iz IV. Haaške konvencije o spoštovanju zakonov in običajev v vojni na kopnem iz leta 1907 ter iz priloženega pravilnika. V 3. členu Statuta MKSJ je haaško pravo opredeljeno kot kršitev zakonov in običajev v vojni, kar nakazuje delno prekrivanje z ženevskim pravom, a hkrati ureja vojskovanje z drugačnega vidika, saj ureja razmerja med stranmi v spopadu in določa prepoved določenih metod vojskovanja (npr.: uporaba strupenega orožja, samovoljno uničenje mest, itn.) (Bavcon in drugi 2003, 82). Tretja kategorija je genocid¹, ki je del običajnega mednarodnega prava. Četrty sklop v pristojnosti MKSJ so hudodelstva zoper človečnost, opredeljena v 5. členu MKSJ, ki so bila prvič priznana v nürnberškem statutu². Za hudodelstva proti človečnosti se smatrajo: umor, iztrebljanje, zaslužnjevanje, deportacija, odvzem prostosti, mučenje, posilstvo, preganjanje na politični, rasni ali verski osnovi ter druga nečloveška dejanja (ICTY 2009, 5. čl.). Omenjena dejanja morajo izpolnjevati dva pogoja, da se štejejo za hudodelstva zoper človečnost. Prvi pogoj je, da je dejanje izvršeno v kontekstu oboroženega spopada, pri čemer ni pomembno ali gre za mednarodni ali notranje oboroženi spopad. Prav tako je dejanje neodvisno od časa in kraja sovražnosti. Drugi pogoj je, da je dejanje usmerjeno zoper civilno prebivalstvo (Bavcon in drugi 2003, 82-83). Iz opredelitve vojnega zločina lahko izpeljemo definicijo vojnega zločinca kot osebo, ki je storila katerokoli dejanje, uvrščeno v vojni zločin.

2.4.2 GENOCID

Poljski znanstvenik Rafael Lemkin je leta 1933 na mednarodni konferenci prvi predlagal sporazum, po katerem naj bi se napadi na nacionalne, verske in etnične skupine razglasili za mednarodni zločin. Beseda genocid izvira iz grške besede »*genos*«, ki pomeni narod (rasa ali pleme) in iz latinske besede »*cide*«, ki pomeni uboj (Gatman in drugi 1999, 134-144). Statut MKSJ je prevzel opredelitev genocida iz Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina

¹ Glej podpoglavje 2.4.2 Genocid.

² Po II. svetovni vojni je bil 8. 8. 1945 z Londonskim sporazumom ustanovljen Mednarodni vojni tribunal, s sedežem v Nürnbergu – Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu (v nadaljevanju Nürnberško sodišče). V 6. členu statuta, vsebovanega v Londonskem sporazumu sklenjenem s strani ZDA, Sovjetske zveze, Velike Britanije in Francije, so opredeljene tri kategorije kaznivih dejanj. Te kategorije so: zločini proti miru (načrtovanje, priprava, vodenje agresivne vojne,...), vojni zločini (kršitve zakonov in običajev vojskovanja) in zločini proti človečnosti (ubijanje, iztrebljanje, zaslužnjevanje, deportacija in druga nečloveška dejanja zoper civilno prebivalstvo), ki so opredeljeni tudi v 5. členu MKSJ (Türk 1997, 186).

genocida³, z 9. decembrom 1948. Statut jo povzema v 4. členu, kjer skladno s to definicijo genocid pomeni:

katerokoli od navedenih dejanj, storjenih z namenom popolnoma ali deloma uničiti kako narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino:

- (a) pobijanje pripadnikov take skupine;*
- (b) prizadevanje hude telesne ali duševne poškodbe članom take skupine;*
- (c) naklepno spravljanje prizadete skupine v take življenjske razmere, ki vodijo k njenemu popolnemu ali delnemu fizičnemu uničenju;*
- (d) uvajanje ukrepov, ki imajo namen preprečevati rojstva pri pripadnikih take skupine;*
- (e) prisilno preseljevanje otrok iz ene skupine v drugo skupino (ICTY 2009, 4. čl.).*

Genocid velja za kaznivo dejanje v primeru združevanja za storitev genocida, neposrednega in javnega ščuvanja h genocidu, poskus storitve genocida ter udeležba pri izvajanju genocida (ICTY 2009, 4. čl.).

Definicija, opredeljena v Statutu MKSJ, ima določene pomanjkljivosti, ker ne določa minimalnega števila žrtev. Pogoj za obstoj genocida je namen storilca, da v celoti ali delno uniči določeno rasno, etnično, narodnostno ali versko skupino, za kar zadostuje že ena žrtev. V primeru, da storilec ni ravnal z genocidnim namenom, genocid ni opredeljen niti v primeru velikega števila žrtev, saj lahko takšno pobijanje opredelimo kot hudodelstva zoper človeštvo ali vojno hudodelstvo. Storilec dejanja je lahko vsakdo, ne glede na stanje države, torej v vojni ali miru (Sancin in drugi 2009, 395).

³ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida v 2. in 3. členu opredeljuje genocid enako kot Statut MKSJ (Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida 1948, 2. in 3. člen).

2.4.3 NARODNI HEROJ IN VOJNI HEROJ

Narodni heroj je častni naziv borcev in starešin odlikovanih za red narodnega heroja, ki ga države izročijo za pogum. Te osebe so pokazale izjemno junaštvo v boju in za herojsko držo pred sovražnikom. So borci za svobodo naroda in narodnosti (Vojna enciklopedija 5 1973, 732). Stefanović pravi, da so bili to pravi junaki brez strahu pred smrtjo, prežeti z globoko zavestjo, da je svobodo moč doseči samo z bojem, v katerem so človeške žrtve neizogibne. Naziv označuje njihove nepopisne podvige, neverjetno hrabrost in njihovo pripravljenost na žrtve (Stefanović 1981).

Besedna zveza vojni heroj je sestavljena iz besede vojna in heroj. Ob definiranju posamezne besede lahko nato izpeljemo celostno definicijo vojnega heroja.

Definicij vojne je izredno veliko. V splošni definiciji gre za oboroženi konflikt med različnimi političnimi skupinami z znatnim obsegom in časom trajanja (Encyclopedia Britannica 2011). Eden prvih, ki je podal njeno definicijo je bil Clausewitz. Njegova najbolj citirana definicija pravi, da je vojna nadaljevanje politike z nasilnimi sredstvi z namenom, da nasprotnika prisilijo k izpolnitvi naše volje (Clausewitz 2004, 18-28). Zaradi ozkosti definicije so jo različni avtorji v kasnejšem času spreminjali in dopolnjevali. V današnjem času je ena izmed najbolj znanih definicija Antona Beblerja, ki je definiral vojno kot:

izredno zaostren družbeni spopad v katerem se družbene skupnosti (plemena, ljudstva, narodi, razredi, rasne, etnične, verske in druge skupnosti), gibanja, države in združenja držav kontinuirano in organizirano borijo za uveljavitev svojih ciljev na vseh straneh, ob pretežni uporabi množičnega oboroženega boja, ki po obsegu in posledicah bistveno presega druge oblike oboroženega nasilja, na isti ravni družbenega razvoja in vojaške tehnologije (Enciklopedija Slovenije 14, 2000).

Beseda heroj izhaja iz francoske besede *héros* in grške besede *héros*. Predstavlja osebo, ki je storila junaška dejanja (Slovenski etimološki slovar 2003, 202). Heroj, karizmatična osebnost, je pokazal izjemen pogum in plemenitost ter idealizira najvišjo imenitnost (Brooke 2010).

Iz opredelitve vojne in heroja lahko izpeljemo definicijo vojnega heroja. To je oseba, ki je v času vojne pokazala izjemna junaštva in pogum. Vojni heroji so možje in junaki, ki so v vojni pokazali veliko poguma in borbenosti, medtem ko so narodni heroji izražali izjemno požrtvovalnost in junaštvo v boju za svoj narod.

3 IDENTIFIKACIJA DOMNEVNIH VOJNIH ZLOČINCEV

3.1 RADOVAN KARADŽIĆ

Radovan Karadžić se je rodil 19. junija 1945, kar pomeni, da je bil v času obtožnice star 56 let. Rojen je bil v vasi Petnjica blizu Šavnika v Črni gori, kjer je leta 1989 postal soustanovitelj in predsednik Srbske demokratske stranke (SDS) v BiH (BBC SERBIAN.com 2008). 13. maja 1992 je z osamosvojitvijo BiH postal prvi predsednik bosanskih Srbov s sedežem v Palah pri Sarajevu (Lopušina 2001, 288-289).

3.2 RATKO MLADIĆ

Ratko Mladić je rojen 12. marca 1943, v vasi Božinovci blizu Kalinovika v jugovzhodni BiH (Lopušina 2006, 35). Šolal se je na vojaški akademiji JNA v Beogradu in postal del VRS (*Vojska Republike Srpske*). Junija 1991 je postal komandant 9. korpusa JNA na Kninu. Oktobra istega leta ga je predsednik SFRJ povišal v čin generalmajorja. 24. aprila 1992 je pridobil čin generalpodpolkovnika in je že naslednji dan postal načelnik štaba Druge vojne oblasti JNA v Sarajevu. 12. maja 1992 je prevzel vlogo komandanta Glavnega štaba VRS, ki jo je opravljal do 22. decembra 1996. 24. junija 1994 je bil povišan v čin generalpolkovnika (Lopušina 2006, 303-304).

3.3 ANTE GOTOVINA

Ante Gotovina se je rodil 12. oktobra 1955, na otoku Pašman, blizu Zadra. Bivši pripadnik francoske tujske legije (od 1973 do leta 1990) se je leta 1991 vrnil na Hrvaško, kjer je med leti 1991 in 1995 sodeloval v domovinskih vojaških operacijah (Bajlo 2010). Leta 1991 je služboval v *Zboru narodne garde* (v nadaljevanju ZNG). Od februarja do aprila 1992 je služboval v »*Hrvatski vojski*« (v nadaljevanju HV). Od aprila do oktobra istega leta še v HVO (*Hrvatsko vijeće obrane*). Tega leta je pridobil čin brigadirja. Dve leti pozneje je bil povišan v čin generalmajorja. Leto za tem je pridobil še čin generalpolkovnika (ICTY 2004). 4. avgusta 1994, je vodil najbolj znano hrvaško operacijo Nevihta (*Oluja*), s katero je hrvaška vojska osvobodila Krajino. Leta 2000 je bil razrešen vojaške dolžnosti zaradi obtožb, da je pripravljal državni udar (MMC RTV SLO 2006).

4 ELEMENTI V PRID HEROJSTVU

QUOD QUISQUE OB TUTELAM CORPORIS SUI FECERIT, IURE FECISSE EXISTIMETUR

KAR JE KDO STORIL ZARADI OBRAMBE SVOJEGA TELESA, SE ŠTEJE, DA JE
STORIL UPRAVIČENO.

»Načelo rimskega prava, ki so ga izvajali iz naravnega logično-etičnega reda, iz katerega izhaja občutek za pravičnost. Tudi sodobno pravo izključuje protipravnost tistega, kar stori napadeni v silobranu, tj. zato, da bi od sebe ali od koga drugega odvrnil istočasen protipraven napad« (Kranjc 1998, 213).

Ratko Mladić, Radovan Karadžić in Ante Gotovina so bili heroji naroda, ki so ga vodili. Gre za ljudsko opredelitev pojma, ki biva v srcih ljudi. Mednarodna skupnost in pravo ustvarjata vojne zločince, medtem ko ljudje ustvarjajo narodne heroje. Poglavje o narodnih herojih bo utemeljeno na dejanskem stanju multinacionalnosti in multikulture. Na takšen način bo nazorno prikazano stanje pred kolapsom. Hkrati bo utemeljitev osnovana na izjavah ljudi, saj jim pravno-formalno družba ne priznava statusa narodnih herojev. Družba išče krivce, ljudje ovekovečijo heroje.

4.1 RADOVAN KARADŽIĆ IN RATKO MLADIĆ

»Our aim remains the unification of all Serbian lands. Borders are drawn up with blood«.

Ratko Mladić, nekdanji vojaški poveljnik bosanskih Srbov (Williams in Scharf 2002, 40).

Najodmevnejši masaker, ki ga ljudje povezujejo z bivšim predsednikom Republike Srbske (*Republike Srpske*) Radovanom Karadžićem in Ratkom Mladićem, nekdanjim vojaškim poveljnikom bosanskih Srbov, so pokoli v »Srebrenici«⁴. General Mladić in njegov politični voditelj Karadžić sta se skupaj borila za isti cilj. Različnost njunih interesov se je pokazala le v eni točki. Mladićev cilj je bila le vojaška intervencija, medtem ko se je Karadžić zavzemal

⁴ V obdobju osamosvajanja držav izpod oblasti bivše Jugoslavije so se »manj številni« poboji dogajali povsod na ozemlju nekdanje Jugoslavije, zato lahko Srebrenico označujemo kot pojem, ki nakazuje razpršenost pobojev, ki so se dogajali v takratnem času (povsod se je dogajala majhna Srebrenica), vendar hkrati tudi kot območje oziroma kraj, kjer je številčnost žrtev izjemno narasla – genocid v Srebrenici.

tudi za politični zlom BiH. Zaradi sličnosti interesov in skupnih akcij, sem se odločila, da ju bom obravnavala skupaj v dveh dihonomnih pogledih: vojni zločinec in narodni heroj.

Z obzirom na to, da je v času vojn na Balkanu in predvsem po njih, Evropa potrebovala krivca in ne herojev, lahko na to opredelitev gledamo skozi oči ljudi, ki so bivali in službovali pod vodstvom generala Ratka Mladića in Radovana Karadžića. Od mlajših in starejših moških, deklic in babic, do tistih, ki so služili v Mladićevo vojski in ga tudi osebno poznali ter tistih, ki se leta 1995, ko se je zgodil pobjo 8000 muslimanov v Srebrenici, sploh še niso rodili. Za vse je Ratko Mladić heroj. "Mladić je časten človek. Brez njega Republike Srbske ne bi bilo. V BiH Srbov ne bi bilo več. Boril se je, da bi ustavil islamizacijo Evrope, a je Zahod ustavil njega." Vse to so mnenja srbskega prebivalstva o svojem narodnem heroju (Kořak 2011). Ljudje pravijo, da je pravi heroj, ne samo srbskega naroda, temveč vseh slovanskih narodov. Bil je eden prvih, ki je ustavil globalno intervencijo NATA (Beta 2011). V znak podpore so prirejali in še prirejajo proteste: »Tukaj smo, da tem izdajalcem pokažemo, kako pravi Srbi branijo srbskega heroja," pravi 22-letni Jovica Pešić iz Užic v osrednji Srbiji (Reuters 2011).

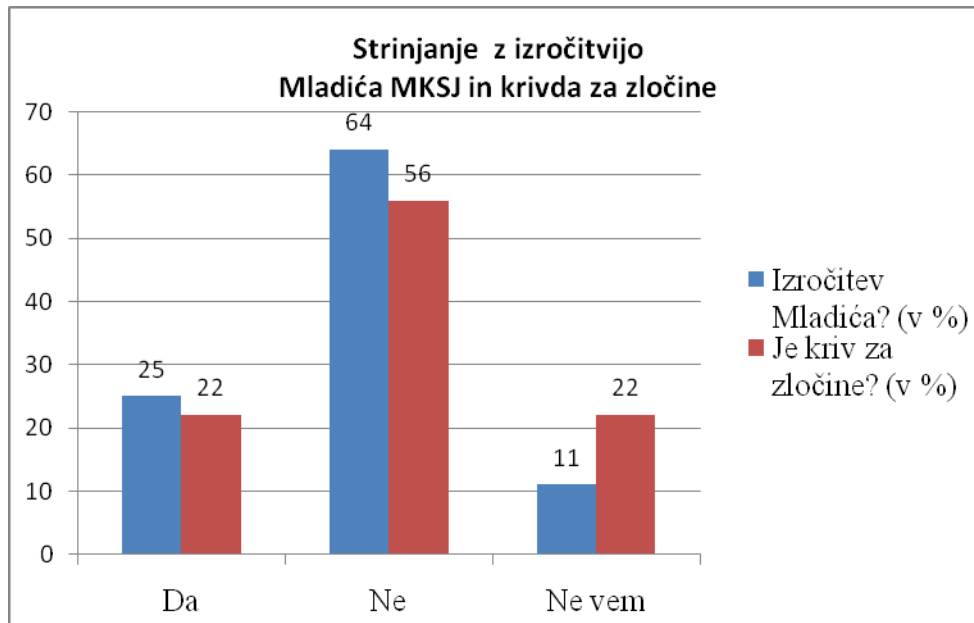
Agencija Ipsos Strategic Puls je izvedla javnomnenjsko raziskavo med srbskim prebivalstvom o različnih stališčih do Ratka Mladića.

Tabela 4.1: Strinjanje z izročitvijo Ratka Mladića MKSJ in krivda za zločine med srbskim prebivalstvom

Strinjanje z izročitvijo Ratka Mladića MKSJ in krivda za zločine?		
Odgovori	Izročitev Mladića? (v %)	Je kriv za zločine? (v %)
Da	25	22
Ne	64	56
Ne vem	11	22

Vir: Povzeto po Delo.si (2009).

Graf 4.1: Strinjanje z izročitvijo Ratka Mladića MKSJ in krivda za zločine med srbskim prebivalstvom

Vir: Povzeto po Delo.si (2009).

Mnenje srbskega prebivalstva o Ratku Mladiću je zelo patriotsko. 64 odstotkov Srbov nasprotuje aretaciji nekdanjega vojaškega poveljnika bosanskih Srbov, Ratka Mladića. Aretacijo in izročitev Mladića haaškemu sodišču priznava le 25 odstotkov. 11 odstotkov jih o tem nima stališča. Srbi (56 odstotkov) pravijo, da Mladić ni odgovoren za zločine, za katere je obtožen pred haaškim Mednarodnim sodiščem za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije. 22 odstotkov mu odgovornost pripisuje (glej Tabelo in Graf 4.1) (Delo.si 2009).

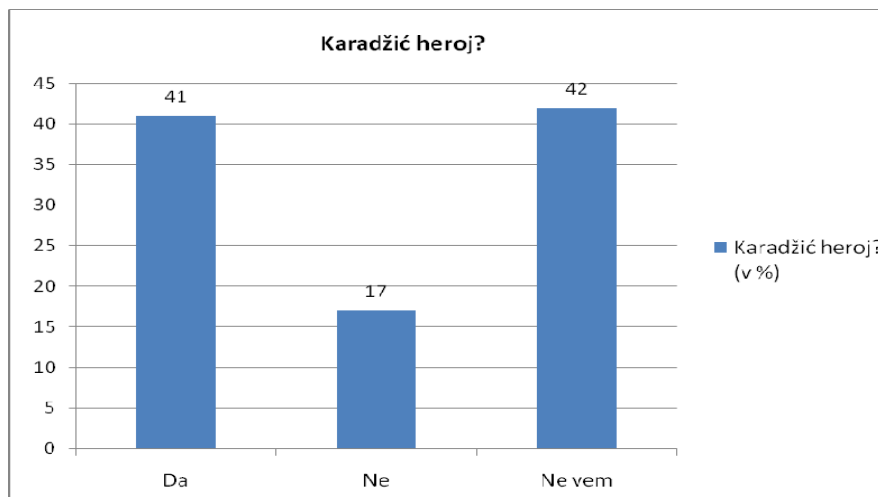
Strategic Marketing je za potrebe srbskega nacionalnega sveta izvedel anketo med srbskim prebivalstvom o stališčih do Radovana Karadžića.

Tabela 4.2: Menite, da je Radovan Karadžić narodni heroj?

Menite, da je Radovan Karadžić heroj?	
Odgovori	Karadžić heroj? (v %)
Da	41
Ne	17
Ne vem	42

Vir: Povzeto po Dnevnik.si/ STA (2008).

Graf 4.2: Menite, da je Radovan Karadžić narodni heroj?

Vir: Povzeto po Dnevnik.si/STA (2008).

Podatki kažejo, da Radovana Karadžića 42 odstotkov, od okoli tisoč vprašanih, ne obravnava niti kot vojnega zločinca niti kot heroja. Za 41 odstotkov je heroj, za 17 odstotkov vojni zločinec. Raziskava je podala podatek, da več kot polovica Srbov nasprotuje izročitvi Radovana Karadžića MKSJ. Za izročitev Karadžića Haagu se je izreklo 43 odstotkov vprašanih (glej Tabelo in Graf 4.2) (Dnevnik.si/ STA 2008). Glede na pridobljene podatke iz omenjene raziskave lahko sklepamo, da Karadžić med svojim ljudstvom velja za narodnega heroja, ki jih je branil pred fundamentalistično oziroma versko zaroto, s katero so želeli Muslimani BiH spremeniti v islamsko republiko (Dnevnik.si/ STA 2010). Velik odstotek ljudi je neopredeljenih glede statusa Karadžića, ki se zelo približuje odstotku v podpori heroja. Slaba polovica vprašanih se strinja z izročitvijo Karadžića sodišču, vendar še vedno prevladuje negativno mnenje o izročitvi. Razlike v mnenju glede izročitve Karadžića so resnično minimalne, vendar še vedno v prid herojstvu Karadžića. To dejstvo lahko podkrepimo še z vsakodnevnimi shodi, ki jih prirejajo privrženci Radovana Karadžića v znak podpore svojemu junaku. Njegovi privrženci trdijo, da ni nič manj kriv kot katerikoli drugi politični voditelji v BiH v času vojne, zaradi svojega več kot desetletnega uspešnega izogibanja aretaciji pa med lokalnim prebivalstvom velja za junaka. Ruski politik Žirinovski meni, da je srbski patriot izjemno dober politik in narodni heroj. (L. K. 2008; Politika.rs 2008). Med srbskim ljudstvom Ratko Mladić in Radovan Karadžić veljata za narodna heroja.

Percepcijo narodnega heroja bom ovrednotila na eni izmed najodmevnejših vojn v času po koncu II. svetovne vojne na evropskih tleh. Povodi za začetek izredno krvave vojne so bili

trije: vera, nacionalizem in težnje po ozemlju. Vsi dejavniki so bili med seboj prepleteni in so na tleh nekdanje Jugoslavije sprožili verižno reakcijo.

Začetki verske vojne segajo v obdobje pred letom 1945 (Otomansko cesarstvo, Avstro-Ogrska, balkanski vojni, itn...). Zaradi obširnosti teme dogodki pred letom 1990 ne bodo predmet proučevanja v tej nalogi, vendar se je kljub temu potrebno zavedati, da nemiri na tem ozemlju potekajo že več desetletij, zato so bili vsi pretekli dogodki posreden vzrok za poboje v času osamosvajanja držav v 20. stoletju.

Popis prebivalstva iz leta 1991 je kazal na 43,5 odstotkov Muslimanov, 31,2 odstotkov Srbov, 17,4 odstotkov Hrvatov in 8 odstotkov »Jugoslovanov« oziroma ljudi, ki so se označili za neopredeljene glede nacionalnosti (Kukić 2001, 13). BiH je bila etnično najbolj integrirano ozemlje (Rohde 1997, XI). Posledica tega je bilo pokanje nacionalnih šivov. Intervjuvanec Z. I. ne pozna natančnega podatka o etnični sestavi prebivalstva. Po njegovih besedah je bilo več kot polovica Srebrenice muslimanskega prebivalstva, ostalo pa večinoma pravoslavno.

Z odcepitvijo ter osamosvojitvijo Slovenije in Hrvaške, je počasi začela svoje težnje po odcepitvi predstavljati tudi Bosna in Hercegovina. Leta 1992 je bila »zavest o tej grozeči stvarnosti« relativno dobro razširjena. Časnikarka Lila Radonjić je zapisala: »Državljeni BiH so do te mere naščuvani na medsebojni spopad, da je njegov stvarni začetek samo vprašanje dneva in gneva« (Pirjevec 2003, 114). Karadžić je razglasil Republiko srbskega naroda BiH, ki jo je sestavljalo pet že samooklicanih avtonomnih pokrajin. Alija Izetbegović, prvi predsednik BiH, je to označil za ilegalno, vendar je izjava na hrvaški strani sprožila že svoje odzive. Franjo Tudjman, prvi predsednik Hrvaške, je v primeru razglasitve srbskih avtonomnih pokrajin dejal, da bo: »Hrvaška manjšina neizbežno težila k matični domovini« (Pirjevec 2003, 115). Bosanski Srbi so tako razglasili samostojno Republiko Srbsko v BiH, na drugi strani pa je hrvaška skupnost ustanovila Hrvaško republiko Herceg-Bosno. Osamosvojitve BiH bi prinesla umetne meje, zato je postal strah pred eliminacijo drugih ver in narodov znotraj novoustanovljenih republik resen problem. Strahovi tamkajšnjih prebivalcev so bili zaradi multinacionalne kulture še toliko večji. Z. I. pravi: »Pred letom 1991 in 1992 je Balkan živel v relativnem sožitju. Sosednje vasi, ena muslimanska, druga pravoslavna vas, so bile v dobrih odnosih. Srbske vasi so vedele, da ne jemo svinjine, kar so ob obisku vedno spoštovali in pripravili kaj drugega za jesti. Bili smo prijatelji, dokler ni vmes stopila politika« (Z. I. 2011, osebni intervju). Po njegovem mnenju, je težko določiti

mejo in točno opredeliti, kateri dogodek oziroma kaj je bil povod za začetek vojne. Meni, da je glavni vzrok politika, ki je hotela spreti različne vere med seboj.

Dejansko stanje in pristen odnos med sosednjimi vasi se je porušil. Zaupanje, kot je bilo med ljudmi v letih 1990 in 1991, je padlo. Začetek vsega so bile govorice. Država je začela posredovati informacije o muslimanskih napadih na Srbe in srbskih napadih na Muslimane. Na takšen način se je med ljudmi začelo ustvarjati nezaupanje, saj nisi več vedel ali so resnične ali ne. Nekdanji prijatelji in sosedi so se sedaj začeli spraševati kaj je resnica in kaj ni. Prepad med ljudstvom različnih ver je začel postajati vse večji (Z. I. 2011, osebni intervju).

Podal mi je izreden dober primer za lažje razumevanje takratnega stanja. Rekel je: »To je resnica, to je bila vojna. Predstavlja si, da sedaj Hrvaška v Koprju ustanovi Republiko Hrvaško in po televiziji slišiš, kako Hrvati pobijajo Slovence«. Država jim je za spodbudo obljubila marsikaj. Ponovno mi je predstavil primer: »Predstavlja si, da živiš v težkih razmerah, revščina je pogost pojav, nato pride voditelj in pravi, da bo takoj, ko narediš fakulteto vse boljše. Seveda si vse naredil, da bo fakultete čim prej konec in boš po njej dobil vse« (Z. I. 2011, osebni intervju). Bil je boj za preživetje. Šlo je za »politično špananje«, ki je hitro napredovalo in povzročilo ene izmed najhujših pokolov, kar jih pomni zgodovina Evrope po koncu II. svetovne vojne.

Nacionalno in religiozno stanje nam podata sliko dogajanja, kot jo piše zgodovina. Osebne izkušnje ljudi, ki so se borili na tem ozemlju nam podajo drugo plat zgodbe. Odločila sem se, da bom podrobneje analizirala pokole v »Srebrenici⁵«, saj na tem primeru temeljita tudi haaški obtožnici. Na podlagi besed, ki jih je v svojem članku »*The real story behind Srebrenica*«, zapisal sedaj že upokojen generalmajor in prvi poveljnik Sil ohranjanja miru ZN v Sarajevu, Lewis Mackenzie, bom podala nekatere neizpodbitne podatke, ki jih je v primeru proučevanja zločincev in herojev potrebno poznati in upoštevati. Mackenzie pravi, da so se kljub močni oborožitvi bosanskih Srbov, bosanski Muslimani kosali z njimi v sposobnostih pehotne vojske. Leta 1995, ko so poboji trajali že nekaj časa, je vodja bosanskih Muslimanov, Nasar Orić spoznal, da bodo bosanski Srbi napadli Srebrenico. Z napadom na Srebrenico bi

⁵ Glej opombo številka 4.

lahko preprečili muslimanske napade na srbske vasi. Orić je tako svojim pripadnikom naročil skriti pobeg iz mesta in prevaral bosanske Srbe. Srebrenica je ostala nebranjena s strateško mislijo, da bodo sile NATA in ZN zračno napadle Srbe pod pretvezo, da bo napad na nezaščiteno mesto upravičen. Vojska bosanskih Srbov je tako vpadla v mesto brez opozicije. V nadaljevanju pravi, da je odvratno dejstvo, ki ga je kljub temu potrebno povedati, da je v primeru načrtnega pobijanja določene skupine ljudi, izvzeta eliminacija posameznega prebivalstva. Srbi so pustili prosto pot ženskam za umik, kar je v primeru genocida nedopustno. Pomemben podatek je tudi število žrtev. Podatek, da so bosanski Srbi ubili 8000 bosanskih Muslimanov, je potrebno posebej razdelati. Od teh je bilo 5000 pogrešanih, več kot 2000 žrtev je bilo najdenih v okolici enklave, ki vključujejo tudi žrtve treh let intenzivnih bojov na tem območju. Pravi, da matematika v tem primeru ne podpira podatka o 8000 žrtvah (Mackenzie 2005). O številu žrtev ima Z. I. malo drugačno mnenje:

Srebrenica je imela okoli 50.000 prebivalcev, od tega je bilo okoli 12.000 zajetih oziroma nasilno preseljenih, ostali so se pravočasno umaknili. Bila je okupirano ozemlje, kjer so ločili moške na eno stran ter ženske in otroke na drugo stran. Ločitev je potekala iz enega glavnega razloga, in sicer posiljevanja žensk tudi po desetkrat dnevno, medtem ko so moške mučili in pretepali. To so bile deklice stare 13 in 14 let. Moški, ki so bili zajeti so si morali sami kopati grobove. Podatek o 8.000 najdenih truplih nam torej nakazuje dejstvo, da 4.000 ljudi še vedno pogrešajo (Z. I. 2011, osebni intervju).

V času pisanja tega članka so sodili tudi Nasarju Oriću, zaradi vojnih zločinov, ki jih je zagrešil v »obrambi« mesta. Podatki kažejo, da je bil odgovoren za toliko žrtev srbskih civilistov zunaj Srebrenice, kot je bila vojska bosanskih Srbov za masaker bosanskih Muslimanov znotraj mesta (Mackenzie 2005). Srdja Trifković je potrdil njegove trditve v svojem članku in poudaril, da je v javnosti Srebrenica interpretirana kot »varovano območje« in redkokdaj kot oboroženi kamp za napad srbskih vasi v okolici. Muslimanski general Sefer Halilović je v svojem pričanju potrdil, da je bilo po razglasitvi »varnega območja« tam še vedno prisotnih vsaj 5500 bosanskih vojakov. Osebno je s helikopterjem poskrbel za številne dostave orožja (Trifković 2010).

Podatki prikazujejo eno plat zgodbe, to je stran narodnih herojev. Svet ju je proglasil za vojna zločinca, Srbi so ju proglasili za narodna heroja ter Mladića odlikovali s činom generala (Bulatović 2001).

Vojna, v kateri se je vsak posameznik boril za svojo svobodo in svobodo svojega naroda, je bila neizbežna. Ne glede na mnenje sodišč sta bila in bosta za svoj narod ostala heroja. Ljudje ju spoštujejo in hvalijo, saj sta jih rešila pred neizbežnim pokolom ter jim vrnila svobodo in svojo državo. Pri srbskem narodu sta uživala vlogo demokratskega legitimista. Srbi sedaj živijo v relativnem miru, brez strahu, da bi se ponovile grozote Sarajeva in II. svetovne vojne. Kljub temu Z. I. pravi: »Danes še vedno vidiš prepada med ljudmi. Ljudje skušajo pozabiti, vendar ne morejo. Mentaliteta ljudi se je spremenila. Sovraštvo je še vedno vidno, vendar odvisno od osebe« (Z. I. 2011, osebni intervju).

4.2 ANTE GOTOVINA

Razlika med Gotovino na eni strani ter Mladićem in Karadžićem na drugi strani je enormna. Gotovina se je boril na domačih tleh, medtem ko sta Mladić in Karadžić svojo vojsko vodila na tuji zemlji. Vsi trije so po mnenju nacionalnega prebivalstva narodni heroji, saj so jih, ne glede na teritorij kjer so se boji za nadvlado dogajali, branili pred gotovo smrtjo. Gotovini je MKSJ sodilo in obtožilo za zločine v času vojn na hrvaških tleh. Operacija Nevihta predstavlja »osrednjo« krizno žarišče, za katero je bil general tudi obsojen, Hrvati pa v tej operaciji vidijo svojega rešitelja in osvoboditelja.

Operacija Nevihta je bila domovinska vojna. V mednarodni vojaški taktiki jo opisujejo kot primer uspešne napadalne akcije in jo imajo na Hrvaškem za legalno potrditev svoje državnosti, slovesnosti ob hrvaškem dnevu zmage, domovinske hvaležnosti in veteranov. Z njo je Hrvaška avgusta 1995 znova prevzela nadzor nad večjim delom svojega ozemlja, ki so ga leta 1991 ob pomoči Srbije zasedli srbski uporniki (Dnevnik.si/ STA 2010).

Ante Gotovina je bil hrvaški vojaški poveljnik operacije Nevihta (*Oluja*). Obstaja trditev, da je Milošević sprejel izgubo Krajine, ker je hotel okrepiti srbsko navzočnost v severni BiH in svoj nadzor nad njo. Ozemlje naj bi bilo preobsežno in bi ga bilo zaradi skromnega prebivalstva nemogoče braniti. Strategija »humanega eksodusa« naj bi bila del dogovora med

takratnim predsednikom Franjem Tučijem⁶ in Slobodanom Miloševićem⁷. V prid tej trditvi obstaja dejstvo, da je Hrvaška odprla poti za odhod srbskega prebivalstva nazaj proti BiH in Srbiji (Pirjevec 2003, 421).

Heroj, ne zločinec. Tako večina Hrvatov vidi Gotovino. Fakt, ki ga je potrebno upoštevati je domovinska vojna. V njej je pripadnik hrvaških oboroženih sil stopil v ofenzivo in branil svoje ozemlje, ki so ga prisilno zavzeli kninski Srbi (T. V. 2011a). Ali obramba nacionalnega ozemlja naznani vojne zločince? Po Despotovem mnenju se nobena zemlja na svetu ne sramuje in odreče svojim ljudem in potlači svoje preteklosti. Še posebno to velja v primeru obrambe proti agresiji (Despot 2011). Jadranka Kosor je izrazila hrvaško stališče o karakterju operacije Nevihta kot: »Legitimna operacija s ciljem osvoboditve ozemlja /.../ reči hočem to, kar verjamem, da čutijo vsi hrvaški državljani - ne bojimo se resnice, ponosni smo na vse, ki so omogočili, da smo danes svobodna država«. Josipović pravi, da bo zanje domovinska vojna: »Vedno pravična in obrambna vojna, v kateri smo obranili našo svobodo in demokracijo pred agresijo in zločinsko politiko Slobodana Miloševića« (G. V. in T. V. 2011). "Če imamo kazni, ki so sorazmerne s storjenim kaznivim dejanjem, potem imamo več možnosti in pogojev za spravo med prebivalci v jugovzhodni Evropi«, je rekel Boris Tadić (T. V. 2011b). V znak podpore Gotovini so prirejali proteste na katerih so izkazovali svoje nestrinjanje z obsodbo generala. Hrvaški vojni veteran Zvonko Tigar pravi, da je Gotovina za Hrvaško: »Heroj, ki je nad vsemi ostalimi heroji, ki jih pozna svet« (Radič 2011). »Kako mu lahko to storite? Osvobodil je Hrvaško. Boril se je za svojo državo. Sedaj zgleda, kot da je bil eden od napadalcev in ne eden izmed branilcev svoje države«, pravi Marko Tarkić (Radič 2011). Dražen Budiša pravi, da je obtožnica proti Gotovini: »Sramotna, votla in absurdna« (Vlašić 2005). Velimir Kvesić, saborski zastopnik HSP (Hrvaška stranka prava), je služboval poleg Gotovine. Zanj je rekel, da je »Urejen in pedanten človek, ki ni veliko govoril, vendar so ga ljudje kljub temu poslušali. Branil je državo pred stalnim sovražnikovim ognjem« (Pavić 2005). Sladjana Skilić pravi: »Sigurno bi mu pomagala, če bi mu le lahko. Človeka ljubim bolj kot Evropsko unijo« (Wood 2005). V znak podpore so prirejali proteste, kjer so

⁶ Prvi predsednik Hrvaške po razpadu SFRJ.

⁷ Prvi predsednik Srbije (1989-1997) in tretji predsednik Zvezne republike Jugoslavije (1997-2000). Leta 2001 mu je MKSJ sodilo za vojne zločine storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije (Encyclopedia of world biography 2011).

izkazovali nestrinjanje z obsodbami. »Obsodba celega naroda. Leta 1991 žrtve, leta 2011 zločinci. Zaustavite nepravilnost proti Hrvaški. Haaško pravo je instrument za ustvarjanje zla in to se najbolje vidi na primeru hrvaških braniteljev«, pravijo protestniki (Drmić 2011).

Hrvaški Jutarnji list je v sodelovanju z raziskovalnim centrom Mediana izvedel anketo o mnenju Hrvatov glede Anteja Gotovine. Rezultati so pokazali, da več kot 60 odstotkov Hrvatov meni, da njihov general ni kriv za zločine, ki mu jih pripisuje haaško sodišče. 17 odstotkov jih meni, da Gotovina v glavnem ni kriv za zločine, le eden anketiranec izmed 328 pa pravi, da je ulovljeni general popolnoma kriv za vse zločine, za katere ga obtožuje sodišče (Đula 2005).

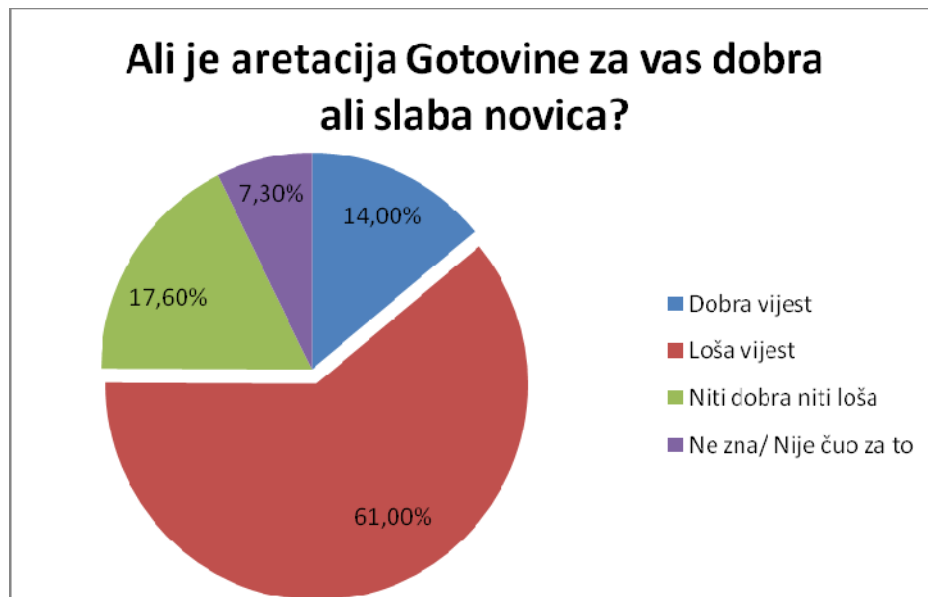
Javnomnenjske raziskave na temo Gotovine prikazujejo mnenja ljudi o strinjanju oziroma nestrinjanju glede obtožb, ki jih je podalo MKSJ. Glede na omenjene podatke, lahko nato potegnemo vzporednico v podporo herojstvu oziroma zločinstvu. Sklepamo lahko, da ljudje, ki se ne strinjajo z izročitvijo Gotovine, menijo, da ni kriv za zločine, za katere ga obtožuje sodišče, torej ga posledično ne smatrajo za zločinca. Na drugi strani pa se ljudje, ki se strinjajo z njegovo izročitvijo, bolj približujejo mnenju o zločinstvu.

Tabela 4.3: Ali je aretacija generala Gotovine za vas dobra ali slaba novica?

	Cijeli uzorak
Broj ispitanika	500
Dobra vijest	14,0%
Loša vijest	61,0%
Niti dobra niti loša	17,6%
Ne zna/ Nije čuo za to	7,3%

Vir: Puls.hr (2000).

Graf 4.3: Ali je aretacija generala Gotovine za vas dobra ali slaba novica?

Vir: Povzeto po Puls.hr (2000).

Aretacija Gotovine je po mnenju večine (61 odstotkov), slaba novica, medtem ko je le 14 odstotkov Hrvatov naklonjenih njegovi aretaciji. 25 odstotkov anketiranih ni izrazilo mnenja oziroma ne dojema aretacije niti kot pozitivno niti kot negativno dejanje (glej Tabelo in Graf 4.3) (Puls.hr 2000). Podatke o (ne)naklonjenosti aretaciji lahko enačimo z mnenjem o herojstvu oziroma zločinstvu. 61 odstotkov ljudi aretacije ne sprejema kot nekaj pozitivnega, kar lahko sklepamo, da Gotovine ne smatrajo kot vojnega zločinca, temveč kot heroja. Le 14 odstotkov tako po enačenju meni, da je Gotovina vojni zločinec.

Paul Garde, eden izmed najboljših poznavalcev jugoslovanske zgodovine, je izrazil podporo in spoštovanje Hrvaški. O operaciji Nevihta je rekel: »Z obnavljanjem svoje oblasti na Kninu, Hrvaška izvaja svojo pravico. S tem, da to uresničuje danes, in sicer z orožjem, izvršuje svojo dolžnost in se podreja neizbežni nuji« (Pirjevec 2003, 422).

Boj, hrabrost, svoboda in čast – to so odlike narodnega heroja. V srcu vsakega borca bije upanje za svoj narod in svobodo po neodvisnosti, požrtvovalnosti, nepopisni hrabrosti in plamenskih podvigih. Ante Gotovina, hrvaški vojaški general, je vodil svoj narod na domači zemlji v boju za Krajino in zmagal. V hrvaških očeh bo vedno narodni heroj.

5 ELEMENTI V PRID ZLOČINSTVU

FATETUR FACINUS QUI IUDICIUM FUGIT

KDOR BEŽI PRED SODBO, PRIZNAVA (SVOJ) ZLOČIN.

»Že v Rimu je veljal pobeg osumljenca kot priznanje. Štelo se je, da se izogiba sodišču le tisti, ki ima slabo vest. Spričo številnih zlorab sodstva v vseh časih človeške zgodovine je lahko resničnost tega reka v posameznem primeru tudi vprašljiva« (Kranjc 1998, 95).

5.1 RADOVAN KARADŽIĆ IN RATKO MLADIĆ

»If the Republic of Bosnia votes for independence the Serb paramilitaries will make the Muslim people disappear, because the Muslims cannot defend themselves if there is war«.

Radovan Karadžić, bivši predsednik Republike Srbske (Williams in Scharf 2002, 43).

Nekdanji predsednik Republike Srbske (*Republike Srpske*), Radovan Karadžić, in nekdanji vojaški poveljnik bosanskih Srbov, Ratko Mladić, sta 24. julija 1995 prvič slišala svojo obsodbo, a je nista sprejela. Obtožena sta bila treh sklopov kaznivih dejanj. Prvi del se nanaša na kazniva dejanja genocida, zločinov proti človečnosti, omadeževanja grobov, kršitve zakonov in običajev v vojni. Drugi del ju bremeni zločinov proti civilnemu prebivalstvu pri obleganju Sarajeva od maja 1992 do avgusta 1995, kjer je umrlo več kot 12.000 civilistov. Zadnji del se povezuje z zločini pri zajemanju talcev ZN v operacijah ohranjanja miru (Lopušina 2001, 293-313).

Sodišče je spoznalo, da so bili ljudje v BiH med aprilom leta 1992 in julijem 1995 zadržani v zapornih kampih, bili so žrtve vojaških akcij proti civilistom ter vzeti za talce, kjer so bili izpostavljeni tudi drugim oblikam psihičnega in fizičnega zlorabljanja. Zaradi svojega vodstvenega položaja sta bila 16. novembra 1995 spoznana kriva tudi genocida v Srebrenici. Julija istega leta je bilo varno območje Srebrenica napadeno s strani armade bosanskih Srbov. Nekateri civilisti, bosanski Muslimani, so se zatekli po zaščito ZN v Potočare, drugi, med

katerimi so bili tudi oboroženi bosanski vojaki, pa so se odločili za pot proti gozdu v smeri Tuzle. Že na poti je bilo veliko ljudi napadenih s strani bosanskih Srbov. Ostali so bili zajeti za bosansko-srbsko mejo. Le-ti so bili usmrčeni na kraju dogodka. Pokol je terjal 8.000 žrtev in tako povzročil virtualno eliminacijo muslimanskega prebivalstva v Srebrenici, za kar odgovarjata omenjena haaška obtoženca (Rhode 1997). Po besedah intervjuvanca nista bila samo Mladić in Karadžić zločince, temveč tudi Orić:

Mladić in Karadžić sta kriva genocida, vendar nista kriva za vojno. Vojne ne more začeti ena oseba. Gre za politična posredovanja. Srebrenica ni imela vojne napovedi. Slišiš: «Pobijaj!» Tako nastane sovraštvo. Sodišče je genocid priznalo. Mladić in Karadžić pa ga ne priznavata, kar me osebno zelo moti. Če bi svoja dejanja priznala bi verjetno drugače gledal nanju. Nasarja Orića ne dojemam niti kot zločince niti kot heroja. Zločinci so vsi, ki so pobijali ljudi (Z. I. 2011, osebni intervju).

Radovan Karadžić in Ratko Mladić sta bila obtožena osebne kazenske odgovornosti po 7(1). členu Statuta MKSJ, saj ju je sodišče spoznalo za osebi, ki sta: »Načrtovala, napeljevala, ukazovala, izvrševala ali kako drugače pomagala in bila udeležena pri načrtovanju, pripravljanju ali izvršitvi kaznivega dejanja, opredeljenega v 2. do 5. členu⁸ tega statuta«, (ICTY 2009, 7. čl.) in po 7(3). členu Statuta MKSJ za t.i. nadrejeno kazensko odgovornost (*superior criminal responsibility*). 7(3). člen opredeljuje: »Dejstvo, da je katero koli izmed dejanj, omenjenih v 2. do 5. členu⁹ tega statuta storil podrejeni, ne odvezuje njegovega nadrejenega kazenske odgovornosti, če je vedel ali bi moral in mogel vedeti, da bo podrejeni storil enaka dejanja ali da jih je storil, nadrejeni pa ni izvedel nujnih in razumnih ukrepov, da bi preprečil taka dejanja ali, da bi bil storilec kaznovan« (ICTY 2009, 7. čl.).

Osebna kazenska odgovornost zajema tudi dejstvo, da v primeru, če je oseba delovala po ukazu nadrejenega, to ne opravičuje njegove kazenske odgovornosti. Lahko se kvečjemu

⁸ 2. člen Statuta MKSJ se nanaša na hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949, 3. člen opredeljuje kršitve zakonov in običajev v vojni, 4. člen definira genocid in 5. člen hudodelstva zoper človeštvo (Statut MKSJ); glej 2. poglavje Metodološki okvir, točko 2.4 Opredelitev temeljnih pojmov – 2.4.1 Vojni zločini in vojni zločinci in 2.4.2 Genocid.

⁹ Glej opombo številka 8.

upošteva kot razlog za omilitev kazni, če sodišče ugotovi, da tako zahteva pravičnost 7(4) (ICTY 2009, 7. čl.), za kar ju sodišče ni spoznalo kot kriva.

5.2 ANTE GOTOVINA

Od 4. avgusta 1995, do 5. novembra 1995 je potekala vojaška operacija Nevihta s ciljem zavzeti Krajino. General Ante Gotovina je bil operativni poveljnik hrvaških sil v južnem delu Krajine, skupaj z mestnimi občinami: Benkovac, Gračac, Knina, Obrovac, Šibenik, Sinj in Zadar. 7. avgusta je hrvaška vlada oznanila, da je bila operacija uspešna, akcija pa se je nadaljevala vse do 15. novembra. Avgusta 1995 je Gotovina prestavil generalni štab na Knin, glavno mesto Krajine, ki je bilo locirano znotraj vojaškega območja Splita. Za dogodke in poboje, ki so se dogajali na območju Knina je MKSJ sodilo vojaškemu generalu Gotovini ter ga obsodilo na 24 let zaporne kazni (G. V. 2011).

Haaška obtožnica gabremeni zločinov proti človečnosti (5. člen Statuta) in nespoštovanja zakonov in običajev vojne (3. člen Statuta). Po 5 členu Statuta MKSJ je obtožen:

- 5(h) preganjanja na politični, rasni ali verski osnovi;
- 5(d) deportacije;
- 5(i) drugih nečloveških dejanj (predvsem vsiljene premestitve) (ICTY 2009, 5. čl.).

Po 3. členu ga je sodišče obsodilo za umore, samovoljno uničenje mest (3(b)) in za plenjenje javne ali zasebne lastnine (3(e)) (ICTY 2009, 3. čl.). Za vsa dejanja ga sodišča obsoja tudi na osebno in t.i. nadrejeno kazensko odgovornost, po 7(1). in 7(3). členu Statuta¹⁰ (ICTY, 2004).

¹⁰ Glej podglavje 5.1. o osebni in nadrejeni kazenski odgovornosti, str. 28.

6 MEDNARODNO-PRAVNI VIDIK

6.1 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO (MKSJ)

MKSJ je bilo ustanovljeno 25. maja 1993, z resolucijo VS št. 827, na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine ZN. Sedež MKSJ je v Haagu. Sodišče je bilo ustanovljeno iz enega samega razloga, to je kazensko preganjati osebe, ki so domnevno odgovorne za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje (ICTY).

6.2 (NE)USPEŠNOST SODB MEDNARODNEGA KAZENSKEGA SODIŠČA ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO (MKSJ)

Uspešnost oziroma neuspešnost sodb lahko merimo s štirinajstimi načeli o učinkovitem izvajanju univerzalne jurisdikcije, ki jih je opredelila organizacija Amnesty International¹¹ za prenehanje kršitev človekovih pravic:

- 1) kazniva dejanja, za katera naj velja univerzalna jurisdikcija (za hude kršitve in zlorabe človekovih pravic ter kršitev mednarodnega humanitarnega prava bi morale države svojim sodiščem omogočiti izvajanje univerzalne jurisdikcije in drugih oblik zunajozemeljske jurisdikcije, če se oseba, ki je osumljena teh kaznivih dejanja znajde na njihovem ozemlju oziroma jurisdikciji. Če država tega ni nesposobna zagotoviti, bi morala izročiti osumljenca tisti državi, ki je to zmožna in pripravljena storiti, ali pa ga predati pristojnemu mednarodnemu sodišču. Če država tega samoiniciativno ne stori, bi morale druge države zahtevati izročitev osumljenca in izvajati univerzalno jurisdikcijo);

¹¹ Organizacija Amnesty international je svetovno gibanje ljudi, ki se zavzema za človekove pravice. Ima več kot 3 milijone podpornikov, članov in aktivistov v več kot 150-ih državah. Njihova vizija izhaja iz Deklaracije o človekovih pravicah in ostalih standardih zagotavljanja mednarodnih človekovih pravic. So neodvisni od vsakršne vlade, politične ideologije, ekonomskih interesov ali vere. Glavni prihodek so članarine, prostovoljni prispevki posameznikov in donacije gospodarskih subjektov (Amnesty International 2011).

- 2) osebe, ki ravnajo po uradni dolžnosti ne bi smele uživati imunitete (posamezne države bi morale poskrbeti, da njihova sodišča izvajajo pristojnost nad katerim koli domnevnim storilcem hudih kaznivih dejanj¹² po mednarodnem pravu, pri čemer uradni položaj storilca v času kaznivega dejanja ali po tem ne bi smel igrati nobene vloge);
- 3) imuniteta za pretekla kazniva dejanja ne bi smela obstajati (posamezne države bi morale svojim sodiščem omogočiti izvajanje pristojnosti za huda kazniva dejanja ne glede na časovno dimenzijo, kar pomeni, da je mednarodna skupnost priznala genocid, hudodelstva zoper človečnost, vojna hudodelstva in mučenje kot kazniva dejanja, še preden so bila kodificirana. Načelo *nullum crimen sine lege* (ni kaznivega dejanja brez predhodnega zakona) v primeru hudih kaznivih dejanj ne velja);
- 4) zastaranje hudodelstev ne sme biti dovoljeno¹³ (kazenska odgovornost oseb, odgovornih za hudodelstva po mednarodnem pravu ne sme biti časovno omejena);
- 5) sklicevanje na ukaze nadrejenih, pritisk in skrajno silo ne bi smelo biti dopuščena obramba (osebe, ki so v sodnih postopkih pred domačimi sodišči, lahko uporabljajo le obrambo, ki je v skladu z mednarodnim pravom, kar pomeni, da sklicevanje na ukaze nadrejenih¹⁴, pritisk in skrajno silo ne sme biti dopuščena obramba);
- 6) zakoni in odločitve posameznih držav, katerih namen je zaščita oseb pred kazenskim pregonom, niso obvezujoči za sodišča v drugih državah (če katera od držav ne izpolni svoje dolžnosti: pripeljati odgovorne za kazniva dejanja pred pravico, so druge države dolžne ukrepati);

¹² Glej točko 2.4.1 Vojni zločini in vojni zločinci in 2.4.2 Genocid.

¹³ Rimski statut MKS v 29. členu določa, da genocid, hudodelstva zoper človečnost in vojna hudodelstva ne zastarajo; Konvencija ZN o nezastaranju vojnih hudodelstev in hudodelstev zoper človečnost iz leta 1968 prav tako določa, da kazniva dejanja nikoli ne zastarajo, ne glede na čas storitve; določbe, ki bi države odvezovale dolžnosti o zastaranju ne vsebujejo niti Načela ZN za učinkovito preprečevanje in preiskovanje zunaj pravnih, samovoljnih in naglih usmrtitev niti Konvencija proti mučenju (Bavcon in drugi, 2003).

¹⁴ 7(4). člen Statuta MKSJ določa dejstvo, da v primeru, ko je obtožena oseba delovala po ukazu nadrejenega, ne izključuje njene kazenske odgovornosti, vendar pa se lahko upošteva za omilitev kazni, če mednarodno sodišče ugotovi, da tako zahteva pravičnost (ICTY 2009, 7. čl.).

- 7) ne sme prihajati do političnega vmešavanja (o začetku, nadaljevanju ali ustavitvi kazenskega pregona za huda kazniva dejanja, bi se moral na podlagi pravnega premisleka odločati le tožilec, ki je podvržen primernemu sodnemu nadzoru, ki ne posega v njegovo neodvisnost);
- 8) hudodelstva po mednarodnem pravu je treba preiskovati in kazensko preganjati brez čakanja na pritožbe žrtev ali drugih, ki izkazujejo zadostni interes (če obstajajo zadostni dokazi, je potrebno preiskavo ali kazenski pregon tudi začeti; razen v primeru izjemnih okoliščinah, da bi se zgodilo kaj, kar bi bilo v interesu pravičnosti, kar vključuje interes žrtev. V tem primeru se postopek ne začne);
- 9) upoštevati je treba mednarodno priznana jamstva za poštena sojenja (posamezne države bi morale zagotoviti, da zakoni jamčijo vse pravice, ki so potrebne za zagotovitev poštenega in takojšnjega sojenja, ki mora biti strogo v skladu s standardi mednarodnega prava za poštena sojenja. Vse veje (policija, tožilstvo, sodniki) oblasti morajo zagotoviti, da so pravice popolnoma spoštovane: pravica do tolmačenja, pravica do pravne pomoči po lastni izbiri na vseh stopnjah kazenskega postopka, pravica do konzularne pomoči, pravica povezovanja s predstavnikom pristojne mednarodne organizacije in nedovoljeno sojenje v odsotnosti v primeru hudih kaznih dejanj);
- 10) zagotovljena morajo biti javna sojenja v navzočnosti mednarodnih opazovalcev;
- 11) upoštevati je treba interese žrtev, prič in njihovih družin (žrtve in ranljive osebe je potrebno zaščititi in jim določiti primerno povračilo za utrpelo škodo. Ta zaščita ne sme škoditi pravici osumljencev in obdolžencev do pravičnega sojenja. To vključuje tudi pravico do navzkrižnega zasliševanja prič);
- 12) ne sme biti naložena smrtna kazen ali drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče kaznovanje, ne glede na težo dejanja¹⁵;

¹⁵ Statut MKSJ izključuje to kazen za najhujša kazniva dejanja na svetu: genocid, hudodelstva zoper človečnost in vojna hudodelstva.

13) obstajati bi moralo mednarodno sodelovanje pri preiskovanju in kazenskem pregonu za huda kazniva dejanja po mednarodnem pravu in

14) sodniki, tožilci, preiskovalci in odvetniki bi morali biti deležni učinkovitega usposabljanja s področja prava človekovih pravic, mednarodnega humanitarnega prava in mednarodnega kazenskega prava (morali bi biti deležni tudi usposabljanja v preiskovalnih metodah z občutkom za druge kulture in v metodah za huda kazniva dejanja po mednarodnem pravu zoper ženske, otroke in druge pripadnike ranljivih skupin) (Amnesty International 1999).

6.2.1 OVREDNOTENJE NAČEL

Opisana načela so bila ovrednotena za posamezno nacionalno gospodarstvo, saj predstavljajo univerzam zakonodajalcem posameznih držav. Hkrati jih lahko integriramo na mednarodne organizacije in mednarodno skupnost, ker združujejo bistvo posamezne države na transnacionalno raven. Poleg opredeljenih štirinajstih načel bi po mojem mnenju mednarodna skupnost morala upoštevati še načelo uspešnosti lova na osumljence in zagotavljanje pravočasne izvršitve njihove kazni, kar pa je bil v mojem primeru spodletel poskus mednarodne skupnosti ali bolje rečeno nacionalnih gospodarstev.

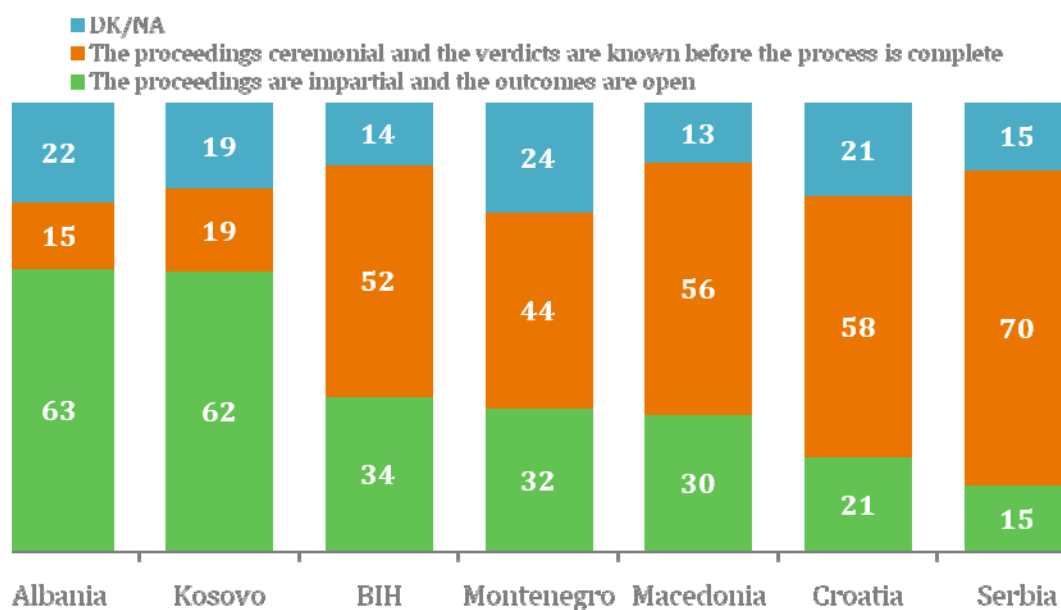
Glede na izbrane osebe osumljene in obtožene najhujših kaznivih dejanja proti človečnosti, zgoraj opredeljena načela ne veljajo do potankosti. Opredeljeno prvo načelo uspešnosti sodišča je v moji nalogi sporno. Prvo vprašanje, ki se poraja na tem mestu, je ustreznost sojenja mednarodnega sodišča o vojnih zločincih, ki niso del mednarodne skupnosti in so del državljanske vojne. Kljub temu, da so bila načela primarno opredeljena za nacionalna gospodarstva, lahko ovrednotimo adekvatnost mednarodnega sodišča. Mednarodna skupnost se ne bi smela vpletati v nacionalne spore, temveč prepustiti domovinsko vojno roki pravice nacionalnih gospodarstev. V moji nalogi se je pokazalo, da nacionalna gospodarstva niso bila sposobna oziroma niso imela političnega interesa izročiti obtožencev haaškemu sodišču pravočasno. To lahko štejemo kot neučinkovito izvajanje načela. Načelo nepriznavanja imunitete glede na uradno dolžnost je bilo uspešno izvedeno, saj so verodostojno sodili vsem trem domnevnim vojnim zločincem, ne glede na njihov politični in vojaški položaj. Huda kazniva dejanja so bila kodificirana že pred letom 1990, torej je neustrezno soditi o tretjem načelu. Do zastaranja hudodelstev v mojih treh primerih ni prišlo. Kljub temu, da so se pokoli zgodili v 90-ih letih prejšnjega stoletja, je bil začetek sojenja in izrek kazni časovno

neomejen. Načelo preprečevanja zastaranja hudodelstev je bilo spoštovano s strani sodišča. Ratko Mladić, Radovan Karadžić in Ante Gotovina so bili obsojeni osebne in t. i. nadrejene kazenske odgovornosti, zato štejemo peto načelo kot uspešno izvedeno. Nacionalne države niso sodile omenjenim domnevnim vojnim zločincem, saj je to odgovornost prevzelo MKSJ. Naloga nacionalnih držav je bila poiskati in pripeljati omenjene osebe v Haag, kjer bi potekalo izvajanje kazni. Države so te naloge izvedle s časovnim zamikom. Ravno zaradi časovnega zamika lahko to načelo ovrednotimo kot delno uspešno. Potek in pravičnost sojenja ni bil predmet moje diplomatske naloge, tako da o 7., 8., in 9. načelu (ne)uspešnosti izvajanja pristojnosti ne morem soditi. Sodišče je omogočilo dostop širšemu občinstvu v vseh treh primerih. S tem lahko kriterij javne dostopnosti štejemo kot uspešen. Ali je sodišče upoštevalo interese žrtev, prič in njihovih družin je neprimerno ocenjevati, saj zaslišanja niso predmet proučevanja v tej nalogi. Omenjene osebe so bile obtožene na zaporno kazen, zakaj Statut MKSJ izključuje smrtno kazen ali drugo okrutno, nečloveško kaznovanje za najhujša kazniva dejanja na svetu. Mednarodno sodelovanje je obstajalo na ravni mednarodne skupnosti, ki združuje posamezne države v organizacije medsebojno odvisnih entitet, saj je bilo MKSJ ustanovljeno posebej za zločine na območju nekdanje Jugoslavije. Na tem mestu se poraja vprašanje: »Katero sodišče bi moralo soditi omenjenim domnevnim vojnim zločincem?« : nacionalna sodišča ali mednarodno sodišče. Stvarnost državljanskih vojn bi morala potekati v okviru nacionalnih sodišč, ker države niso bile pod protektoratom Združenih narodov. Ali ima mednarodna skupnost pravico, da sodi državljanom nacionalnih skupnosti, ki niso del ZN? Načela številka štirinajst v mojem primeru ponovno ne moremo analizirati in opredeliti kot (ne)uspešno, saj ne vemo, če so bili sodniki, tožilci, preiskovalci in odvetniki predhodno na usposabljanju za posamezna področja mednarodnega humanitarnega prava.

Po uspešnostnih kriterijih lahko sklepamo, da so bile sodbe MKSJ pravno-formalno dokončne in uspešno izpeljane, vendar je po končanem sojenju iniciativa za zaključitev primerov padla. Države namreč niso poskrbele, da bi se osumljence spravilo za zapahe. Verjetni sta dve dejstvi. Nacionalna gospodarstva niso imela političnega motiva, da bi obtožence predale roki pravice, saj se je interes začel pojavljati šele v 21. stoletju ob približevanju vstopa držav v Evropsko unijo. Kot drugo dejstvo lahko navedemo »skrito« priznavanje statusa narodnih herojev v posamezni vpleteni državi.

O (ne)uspešnosti MKSJ lahko gledamo tudi z ljudske percepcije. Balkan Monitor je leta 2008 izvedel anketo, ki prikazuje vlogo MKSJ v posamezni regiji.

Graf 6.1: Vloga MKSJ v posamezni regiji

Vir: Balkan Monitor (2008, 30).

Predmet proučevanja v moji diplomski nalogi so samo BiH, Hrvaška in Srbija. Albanijo, Kosovo, Črno goro in Makedonijo lahko zanemarimo. Podatki kažejo, da Srbi, Hrvati in Bošnjaki v več kot 50 odstotkih menijo, da je proces MKSJ znan v naprej, brez predhodnega sojenja. Najbolj poudarjajo takšno mnenje Srbi (70 odstotkov), nato Hrvati (58 odstotkov) in Bošnjaki v 52-ih odstotkih. 34 odstotkov Bošnjakov meni, da procesi potekajo pravično, 14 odstotkov pa o tem ni izrazilo mnenja. Hrvati se glede pravičnega sojenja strinjajo v 21-ih odstotkih, medtem ko se Srbi le v 15-ih odstotkih (glej Graf 6.1). Podatki kažejo, da Srbi, Hrvati in Bošnjaki menijo, da je sodišče neuspešno, predvsem zaradi nepravičnih procesov sojenja.

7 SKLEP

Vojne na Balkanu ne bodo nikoli pozabljene. Ljudje, ki so izgubili svoje bližnje, tega ne bodo nikoli odpustili. Vzroki za začetek vojn segajo daleč v zgodovino. Cilj moje diplomske naloge ni bil presojsati o zgodovini, temveč ovrednotiti elemente v prid herojstvu in zločinstvu treh haaških obtožencev, na primeru Srebrenice in operacije Nevihta. Glede na podatke, ki sem jih pridobila lahko sklenem, da sta bili ti vojni na tleh BiH dober prikaz politične manifestacije.

Uvodoma sem si postavila hipotezo, ki sem jo skozi celotno diplomsko nalogo razvijala: *interakcija (meja) med statusom vojnega zločinca in narodnega heroja je zelo tanka. Domnevni vojni zločinci so v istem dejanju postali tudi narodni heroji. Temeljna razlika pojmovanja je le pogled strani, ki podaja dejstva.* Meja, ki spremeni osebo iz narodnega heroja v vojnega zločinca se določa glede na percepcijo ljudi. Ne obstajajo merila po katerih bi lahko rekli, da so bili haaški obtoženci do določene točke heroji, po prestopu te točke pa so ob naslednjem dejanju postali vojni zločinci. Za nacionalno prebivalstvo bodo vedno ostali heroji, ne glede na mnenja sveta in mednarodne skupnosti. Dejstvo je, da so haaški obtoženci po mednarodnem pravu krivi zločinov proti človečnosti. To je bilo dokazano na primeru Srebrenice in operacije Nevihta, vendar so ljudje v teh spopadih prepoznali narodne heroje. Potrebno se je zavedati razlike med vojnim in narodnim herojem. Haaški obtoženci niso vojni heroji, temveč heroji v očeh naroda. Percepcija in interpretacija dejstev in ljudi ustvarja heroje in zločince.

Slavenka Drakulić pravi, da so omenjene osebe postale znane osebe, ne glede na to ali so zagrešile zločine ali ne. Ljudje so mnenja, da so to pošasti. Vojni zločinci so zagrešili neopisljiva dejanja, zato se nihče noče povezati z njimi na nikakršen način. Če verjamemo, da so hudodelci pošasti, je to zato, ker si želimo ustvariti največjo možno distanco med nami in njimi in jih na takšen način izključimo iz človeštva. Pripravljeni smo si ustvariti mnenje, da so bili njihovi zločini nečloveški. Od tod sledi silogizem: običajni ljudje ne morejo zagrešiti dejanj, ki jih lahko pošasti. Mi smo običajni ljudje, zato ne moremo zagrešiti takšnih dejanj. Ob srečanju s pravimi ljudmi, ki so zagrešili ta dejanja, vidimo, da silogizem, dejansko ne deluje tako (Drakulić 2004, 142).

Evropa in svet sta potrebovala krivca. Soditi BiH zaradi vojne na domačih tleh je bilo nesprejemljivo. Obsoditi ljudi, ki so »vdrlki« na tuje ozemlje je bila najboljša alternativa. Obsojati samo eno stran za vsa dejanja je nerealno. Zavedamo se, da enostranskosti v vojni ni,

saj že sam pojem vojne nakazuje boj med dvema poloma. V vojni obstajajo drugačna pravila: pravilo moči, ne vladavina prava. Pravo nastopi po koncu bojev v iskanju pravice za storjene zločine.

Združevanje narodnih herojev in vojnih zločincev lahko iz etičnega vidika privede do določenih zapletov. Eden izmed najbolj nazornih etičnih težav je paradoks. Etika in morala v tem primeru ne zdržita v svoji osnovni definiciji. Etika ločuje dobro in zlo, medtem ko se je v mojem primeru pokazalo, da je moč ti dve nasprotujoči si besedi, združiti. Etika in morala nimata družbenega konstrukta, nimata obstoja. Gre le za splošno znano dejstvo, da obstaja etika in jo je potrebno spoštovati. Etiki bi verjetno težko sprejeli trditev, da je oseba lahko sama po sebi zločinec, ki je kriv za tisoče žrtev na eni strani, a hkrati heroj, ki je kriv za te žrtve. Delitve ni - ali si kriv ali nisi. Nedefiniranosti v takšnem primeru ne sme biti oziroma je naj ne bi bilo. Da ne prihaja do takšnih neskladij obstaja pravo, ki potegne jasno ločnico in črto po kateri se točno vidi ali si na strani dobrega ali zla. Če pravo ne bi obstajalo, bi bile vse stvari dejansko nedeterminirane. Zato ta paradoks obstaja samo, če si ga postavimo. Pravo tega paradoksa ne priznava, saj so določili, da dejanja, ki so jih omenjene osebe naredile smatrajo kot zločin. Tukaj ni dvoma. Hkrati druga stran paradoksa ne priznava. Zdi se jim brezbrizno, da je lahko oseba, ki jim je rešila življenje, sedaj kriva in obsojena. Etika obstaja samo v primeru, ko se mi odločimo, da bomo gledali etično. Kot smo že omenili, paradoksa za vpletene strani ni. Paradoks obstaja v naših očeh, objektivnih opazovalcih, ki se sprašujemo in tehtamo med odločitvami ljudi. Sprašujemo se, kako je mogoče, da lahko svet privede do takšnih nasprotij. Racionalno gledanje tukaj poda jasen odgovor: zločinec je kljub vsemu lahko hkrati tudi heroj. Zakaj? Ker jih pravo ni obsodilo kot zločince in hkrati kot heroje, ampak je do te distinkcije prišlo zaradi dveh nasprotnih pogledov: pravni in človeški pogled. Pravo jih je obsodilo kot zločince, ljudje, neodvisni od pravne perspektive, so jih »obsodili« kot heroje. Tehtanje med enim in drugim pogledom je logično. V primeru večjega objektivnega poudarka na pravnih pravilih se ne poraja vprašanje. Dejstvo je, da so bili zločinci, ki so krivi in si zaslužijo kazen, da vsaj malo zadostijo svojcem žrtvam ter hkrati ustavijo morebitne nadaljnje kršitve vojnega humanitarnega prava in pravil vojskovanja. Prav tako tudi v primeru večjega poudarka subjektivni udeležbi in ljudskih občutkih ne obstajajo odprta vprašanja. Bili so heroji in ne zločinci, sedaj so lutke oziroma žrtve v rokah pravnih zakonov. Pomembno dejstvo, ki razbije paradoks je samo eno, in sicer različne strani, ki so podale interpretacijo.

Zgodovina je napisana in prihodnost je ne bo spremenila. Pravo ni vedno pravično in racionalno. Dejanja niso vedno črno-bela. Vse je nečemu vzrok in vse je nečemu posledica. Preden obsojamo se moramo zavedati enega samega dejstva: »V vojni ni popravnega izpita«. Kadar se zmotiš, ne moreš vložiti pritožbe na sodišče. To ti ne daje izključne pravice, da pozabiš na pravna pravila, ki so bila napisana z namenom preprečevanja pokolov, trpinčenja in nehumanih dejanj. Kljub »dobrim« razlogom, je prelivanje človeške krvi nehumano.

INTER ARMA SILENT LEGES

OB OROŽJU ZAKONI MOLČIJO

»Ker predstavlja vojna izredne razmere, razveljavlja večino pravnih pravil. Vojna pa je že sama po sebi negacija prava, saj rešuje probleme s silo in ne po pravni poti. Zaradi tega tudi ne upošteva pravnih pravil. Poskusi, da bi potekala po vnaprej postavljenih pravilih, so se doslej vedno izjalovili« (Kranjc 1998, 124).

8 LITERATURA

1. Amnesty International 1999. *Universal Jurisdiction: 14 Principles on the Effective Exercise of Universal Jurisdiction*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/IOR53/001/1999/en/dd42b888-e130-11dd-b6eb-9175286ccde2/ior530011999en.pdf> (10. julij 2011).
2. --- 2011. *Who we Are*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/who-we-are> (30. junij 2011).
3. Balkan Monitor. 2008. *Summary of findings*. Dostopno prek: http://www.balkan-monitor.eu/files/BalkanMonitor-2008_Summary_of_Findings.pdf (11. avgust 2011).
4. BBC SERBIAN.com. 2008. *Biografija Radovana Karadžića*. Dostopno prek: http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2008/07/080722_karadzic_bio.shtml (1. julij 2011).
5. Bavcon, Ljubo, Marko Bošnjak, Damjan Korošec, Eva Tomič in Dean Zagorac. 2003. *Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili*. Druga spremenjena in dopolnjena izdaja. Prvi zvezek. Ljubljana: Amnesty International Slovenije.
6. Beta. 2011. *Ruski komunisti o Mladiću: heroj izručen »Gestapou u Hagu«*. Dostopno prek: <http://www.24sata.rs/vesti/svet/vest/ruski-komunisti-o-mladicu-heroj-izrucen-gestapou-u-hagu/3454.phtml> (10. julij 2011).
7. Brooke, Michael. 2010. *What is a hero?* Dostopno prek: <http://www.screenonline.org.uk/tours/heroes/tour1.html> (30. julij 2011).
8. Bulatović, Ljiljana. 2001. *Ko je Mladić*. Dostopno prek: http://www.camo.ch/ko_je_mladic.htm (15. julij 2011).
9. Clausewitz, Carl von. 2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia humanitatis.
10. Delo.si. 2009. *Srbi proti aretaciji Ratka Mladića*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/srbi-proti-aretaciji-ratka-mladica.html> (8. julij 2011).

11. --- 2010. *Karadžić: Priča pristranska in neiskrena*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/karadzic-prica-pristranska-in-neiskrena.html> (21. junij 2011).
12. --- 2011. *Bosanski Srbi zaradi Mladićevega zaslišanja jezni in razočarani*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/bosanski-srbi-zaradi-mladicevega-zaslisanja-jezni-in-razocarani.html> (11. julij 2011).
13. Despot, Zvonimir. 2011. *Ante Gotovina i heroji*. Dostopno prek: <http://www.vecernji.hr/kolumne/ante-gotovina-heroji-kolumna-275082> (6. julij 2011).
14. Dnevnik.si/STA. 2008. *Več kot polovica Srbov nasprotuje izročitvi Karadžića haaskemu sodišču*. Dostopno prek: <http://dnevnik.si/novice/svet/336126> (20. junij 2011).
15. --- 2010. *Na Hrvaškem obeležujejo 15. obletnico operacije Nevihta, s katero so leta 1995 prevzeli oblast nad večjim delom svojega ozemlja*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042378496> (12. julij 2011).
16. Drakulić, Slavenka. 2004. *They would never hurt a fly*. Great Britain: Abacus.
17. Drmić, A. 2011. *1000 prosvjednika u Münchenu zbog presude Gotovini i Markaču*. Dostopno prek: <http://www.vecernji.hr/vijesti/1000-prosvjednika-m-nchenu-zbog-presude-gotovini-markacu-clanak-299449> (10. avgust 2011).
18. Đula, Nino. 2005. *Većina Hrvata: Gotovina je nevin*. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/vecina-hrvata--gotovina-je-nevin/7494/> (11. avgust 2011).
19. *Enciklopedija Slovenije 14*. 2000. Ljubljana: Mladinska knjiga.
20. Encyclopedia Britannica. 2011. *War*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/635532/war> (30. avgust 2011).
21. Encyclopedia of world Biography. 2011. *Slobodan Milošević Biography*. Dostopno prek: <http://www.notablebiographies.com/Ma-Mo/Milosevic-Slobodan.html> (14. julij 2011).

22. G. V. in T. V. 2011. *Foto: » Za nas bo domovinska vojna vedno pravična in obrambna vojna«*. Dostopno prek: <http://www.rtvslonija.si/svet/foto-za-nas-bo-domovinska-vojna-vedno-pravicna-in-obrambna-vojna/255462> (5. julij 2011).
23. G. V. 2011. *Haaško sodišče generala Gotovino obsodilo na 24 let zapora*. Dostopno prek: <http://www.rtvslonija.si/svet/foto-haasko-sodisce-general-a-gotovino-obsodilo-na-24-let-zapora/255430> (13. julij 2011).
24. Gatman, Roj, David Rieff, Kenneth Anderson. 2003. *Leksikon ratnih zločina: ono što bi javnost trebalo da zna*. Beograd: Samizdat B92.
25. Košak, Klemen. 2011. *V republiki srbski nič novega: Mladić je heroj, Tadić izdajalec*. Dostopno prek: http://www.siol.net/svet/novice/2011/05/banjaluka_protesti_mladic.aspx (13. julij 2011).
26. Kranjc, Janez. 1998. *Latinski pravni reki*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
27. Kukić, Slavo. 2001. *Demografske promjene i polžaj manjina u Bosni i Hercegovini*. Maribor: ISCOMET.
28. L. K. 2008. *Kdo je Radovan Karadžić*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/svet/kdo-je-radovan-karadzic.html> (18. junij 2011).
29. Lopušina Marko. 2006. *Lovci na Mladića*. Niš: Zograf.
30. Lopušina Marko. 2011. *Radovan Karadžić - Najtraženija srpska glava*. Niš: Zograf.
31. Mackenzie, Lewis. 2005. *The real story behind Srebrenica*. Dostopno prek: http://www.srebrenica-project.com/hol/index.php?option=com_content&view=article&id=10:the-real-story-behind-srebrenicalewis-mackenzie&catid=3:2009-01-06-17-56-50&Itemid=4 (7. julij 2011).
32. MMC RTV SLO. 2006. *Hrvati se spominjajo operacije Nevihta*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/hrvati-se-spominjajo-operacije-Nevihta/58026> (7. julij 2011).
33. Pavić, Snježana. 2005. *Iako ranjen, Gotovina je nastavio voditi branitelje iz neprijateljskog poluobruča*. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/iako-ranjen-->

34. gotovina-je-nastavio-voditi-branitelje-iz-neprijateljskog-poluobruca/7634/ (10. avgust 2011).
35. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne 1991 – 2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
36. Politika.rs. 2008. *Reakcije na Karadžićevo hapšenje – od pozdrava do osude*. Dostopno prek: <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Reakcije-na-Karadzicevo-hapshenje-od-pozdrava-do-osude.lt.html> (15. junij 2011).
37. Puls.hr. 2000. *61% gradana vijest o uhićenju Gotovine smtra lošom vijesti!* Dostopno prek: http://www.puls.hr/artman/publish/printer_96.shtml (11. avgust 2011).
38. Radić, Nataša. 2011. *Croatia stunned by Gotovina verdict*. Dostopno prek: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/04/18/feature-01 (10. avgust 2011).
39. Reuters. 2011. *Foto: »Nepismeni zahodnjaki lažejo, da je Mladić vojni zločinec«*. Dostopno prek: <http://www.times.si/svet/foto-nepismeni-zahodnjaki-lazejo-da-je-mladic-vojni-zlocinec--6497bbe033-66b6595204.html> (6. julij 2011).
40. Rhode David. 1997. *A safe area. Srebrenica: Europe's Worst Massacre Since the Second World War*. USA: Farrar, Straus in Giroux.
41. *Slovenski etimološki slovar*. 2003. Ljubljana: Modrijan.
42. Stefanović, Momčilo. 1981. *Heroji manjši od puške*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
43. The International criminal tribunal for the former Yugoslavia. Dostopno prek: <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY> (17. junij 2011)
44. --- 2004. *Ante Gotovina amended indictment*. Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/gotovina/ind/en/got-ai040224e.htm> (14. junij 2011).
45. --- 2009. *Updated Statute of the International criminal tribunal for the former Yugoslavia*. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (15. junij 2011).

46. T. V. 2011a. *Ante Gotovina – vojni heroj in/ali zločinec*. Dostopno prek: <http://www.rtvslonija.si/svet/ante-gotovina-vojni-heroj-in-ali-zlocinec/255478> (10. julij 2011).
47. --- 2011b. *Tadič: Če je kazen sorazmerna zločinu imamo možnost za spravo*. Dostopno prek: <http://www.rtvslonija.si/svet/tadic-ce-je-kazen-sorazmerna-zlocinu-imamo-moznost-za-spravo/255472> (20. junij 2011).
48. Trifkovic, Srdja. 2011. *The Genocide Myth: Uses and Abuses of »Srebrenica«*. Dostopno prek: <http://serbianna.com/analysis/archives/592> (1. julij 2011).
49. Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
50. Vlašić, Boris. 2005. *Optužnica Gotovini je sramotna i šuplja*. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/optuznica-gotovini-je-sramotna-i-suplja/7629/> (10. avgust 2011).
51. *Vojna enciklopedija 5*. 1973. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
52. Williams R., Paul in Michael P. Scharf. 2002. *Peace with justice? War crimes and Accountability in the former Yugoslavia*. United States of America: Rowman & Littlefield Publishers.
53. Wood, Nicholas. 2005. *In Croatia, stalemate on fugitive*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2005/04/04/world/europe/04iht-croatia.html> (11. avgust 2011).
54. Združeni narodi. Generalna skupščina. 1948. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida*. Resolucija 260 A (III), sprejeta 9. decembra 1948. Dostopno prek: <http://www.hungarian-human-rights.eu/Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf> (5. julij 2011).
55. Z. I. 2011. *Intervju z avtorico*. Celje, 13. julij.

9 PRILOGE

PRILOGA A: OBRAZEC INTERVJUJA Z Z. I.

- 1) Ime in priimek, datum rojstva.
- 2) Kje ste živeli v času vojne v Srebrenici?
- 3) Etnična razpršenost na tleh BiH leta 1990.
- 4) Kako bi ovrednotili ozadje konflikta?
- 5) Kako se je vojna začela in kdo je po vašem mnenju kriv za njo?
- 6) Je bila Srebrenica varovano območje s strani ZN?
- 7) Kaj mi lahko poveste o svojem očetu in njegovi vlogi v vojski na muslimanski strani?
- 8) Ste kdaj osebno spoznali ali videli Mladića in Karadžića?
- 9) Koga obsojate za zločine na tleh BiH?
- 10) Sprejemate sodbe MKSJ za Mladića, Karadžića in Orića?
- 11) Ali Mladića in Karadžića dojemate kot vojna zločinca?